

a poznani eseménysor arra irányuló akaratot fejezett ki, hogy minél gyorsabb ütemben fejleszthesse minden ország a saját gazdaságát. Az 1956-os események után a Kádár-kormány is megkezdte az útkeresést a szocialista gazdaság fejlesztésére, tovább folytatta a kísérletezést a szocialista gazdaság építésére. „Aki nincs ellenünk, az velünk van” – ez a kádári kifejezés nagy mértékben enyhítette az 1956-os eseményekből származó társadalmi ellentéteket és konfliktusokat. A magyar kormány később kis lépésekben, lassan, de biztosan reform-politikát hajtott végre. Felismerték azt az igazságot, hogy a fejlődés mindenképpen reformok talaján megy végbe.

Az 1956-os esemény a magyar nép tragédiája, de az általa szolgált eszme vérpezsdítő és hősiessé. 50 év után a történetekre visszatekintve azt látjuk, hogy a magyar nép feláldozta ma-

gát a szovjet nagyhatalom erőszakos külpolitikájával szemben. Az eseménysor a kezdetét jelentette a szocialista országok reformjának. Minden kormány célkitűzései között kellene szerepelnie a gazdasági fejlődésnek és az élet-színvonal emelkedésének. Ami tapasztalatot a fejlesztés útjának kutatásában egy-egy állam szerzett, az az emberiség közös és értékes tanulsága. A hősiessé 1956-os események felvilágosítottak bennünket annak igazságáról, hogy az ország függetlensége, a nemzeti szabadság, a nemzetek közötti kölcsönös tisztelet kulcsfontosságú alapja a gazdaság fejlődésének, az életszínvonal emelésének és a társadalom felvirágoztatásának.

NYÁRS ANNAMÁRIA

A mohácsi csata emlékművei a városban

Köztudottan sorsfordító volt hazánk történelmében a Mohácsnál 1526. augusztus 29-én vívott csata. A magyar sereg a rövid küzdelemben, mindössze másfél óra alatt a számbeli fölényben lévő török sereg martalékává lett. Az alábbiakban a történelmi esemény áldozatainak tiszteletére emelt illetve épített emlékműveket mutatom be felállításuk időrendi sorrendjében.

1. Az első megemlékezés

A csatáról elsőként Esterházy Pál pécsi püspök (1780–1799 között állt az egyházmegye élén) emlékezett meg az 1790-es évek végén. Ő a mai Belvárosi Római Katolikus Templom (épült 1766–1790-ig copf stílusban) bejárata fölél kőreliefet helyezett. A relief II. Lajos király lezuhanó alakját ábrázolja. (1. kép)

2. A Csataféri Emlékkápolna (2. kép)

A második megemlékezés a XIX. század elején történt, a Csataféri Emlékkápolna megépítésével. A kápolna létrejöttét Makay György egykori mohácsi plébános szorgalmazta. Ő ugyanis „egy tulajdonát képező kerttel végrendeletileg utódainak hagyott örökös haszonélvezetűl, azon föltétellel, hogy kötelesek minden

*esztendőben augusztus 29-én ünnepélyes gyász isteni tiszteletet (Requiem) tartani a mohácsi résznél elveszett hősök lelkiüdvéért.*¹

Makay hatására Király József (1807–1825 között töltötte be a tisztséget) pécsi püspök 1816-ban a Kálvária dombon kápolnát építtetett a Hétfájdalmú Szűz tiszteletére. *„A püspök eredeti célja a vallási kegyhely létesítése mellett emlékkálitás is volt a csatában elesettekért, ezért 1817. évi márczius 1-jén kelt alapítólevelével 3000 forint tőkét helyezett el,*

2.

*hogy ennek kamatjövedelméből minden évben a mohácsi rész évfordulóján eme kápolnában egy énekes mise, 12 kis mise és 3 szónoklat (magyar, német és horvát nyelven) tartassék.*²

A kápolna átépítése 1856-tól kezdve 1860-ban fejeződött be. Az egyhajós, kupolás belső terű kápolna ekkor nyerte el a sokféle stíluselemet egybeötölvöző képét Szántósy Antal prépost plébános tervei alapján. Az átalakítás lehetővé tette 1859-ben, hogy Girk György püspök (1862-1868-ig) az akkori püspöki kastélyban – a mai Kisfaludy Károly Gimnázium épülete – őrzött két hatalmas méretű olajfestményt a kápolnának ajándékozta. Mindkét mű Dorffmeister István/János (1729–1797) soproni festő munkája s az 1526-os mohácsi és 1687. évi nagyharsányi csatát ábrázolják. Az emlékkápolna főbejárata melletti fülkében egy ágyúcsövet őriznek, mely az 1687. évi ütközetből maradt Mohácson. A kápolna érdekessége, hogy keresztje a török félhold felett látható. 1928-ban készült el a Haranghy Jenő iparművész által tervezett üvegablak, mely Perényiné Kanizsai Dorottyát ábrázolja, aki a halottakat a csatavesztés után eltemette.

3. A II. Lajos-emlékmű

A harmadik emlékmű felállítása Turcsánkai Turcsányi Soma (1814–1894) '48-as huszárfőhadnagy nevéhez fűződik. A szabadságharc bukását követően halálra ítélték, de megszökött az aradi várból és hosszabb alföldi bujdosás után a Moháccsal szomszédos kis faluban, Bárban telepedett le. A huszárfőhadnagyból állami útmester lett. Turcsányi gondolatban párhuzamot vont az 1526-os és 1849-es események között. *„Azt akarom, hogy a késő unokák sem feledjék soha, hogy csak az egész nemzet összetartozásával kerülhetjük el népiünk tragédiáját, mert ez történt 1526-ban a mohácsi csatában, de szabadságharcunk is a széthúzás miatt bukott el.*³ Elhatároz-

ta, hogy emlékművet épített a mohácsi csatában elesett hősöknek, emlékeztetőül az utókor számára. Erről az első dokumentumot az 1863. évi Mohácsi Városi Képviselőiségnek jegyzőkönyvében találjuk. Az eredeti emlékművet 1864-ben építtette meg, nagyrészt saját költségeiből, a Csele-patak torkolata közelében, ahol az uralkodó testét megtalálták. (3. kép)

Az emlékoszlop tetején egy nyugvó oroszlán pihen. Az egyik oldalán II. Lajos felidéző olajfestmény volt látható. Az emlékmű idővel megrongálódott, ezért 1897-ben országos közadakozásból újjáépítették. A ma is látható obeliszket Siratkó József készítette. A ma látható dombormű Kiss György szobrászművész alkotása.

II. Lajos halálának okára több elképzelés is felmerült. Ezek közül a közismert változat, hogy a király a Csele-patakba fulladt menekülés közben. Ezt Brodarics István váci püspök és kancellár mint szemtanú fogalmazta meg históri-

ájában 1527-ben. Kiss György domborműve ezt a változatot örökíti meg. (4. kép)

A király halálát illetően a másik elképzelést, miszerint a király összeesküvés áldozata lett, először Szerémi György, II. Lajos káplánja vetette fel *Magyarország romlásáról* című művében.

4. Fogadalmi vagy Csatatéri emléktemplom (5. kép)

A Csatatéri emlékkápolna csupán 300 hívő befogadására volt alkalmas, ezért a belvárosi egyházközség és a városi képviselőtestület elhatározta, hogy a csata 1926-ban ünnepelt 400. évfordulójának alkalmából a régi ká-

polna meghagyása mellett, a város központjában, a történelmi eseményhez méltó, nagyarányú 3600 hívő befogadására képes emléktemplomot fog építeni. Az építés költségeinek fedezésére több országos gyűjtést kezdeményeztek és 1924-ben pályázatot hirdettek, melyre 30 építési terv érkezett, ezek közül Árkay Aladár budapesti építész tervét javasolta a bíráló bizottság kivitelezésre. A nagyszabású terv megvalósítása közel 1 millió pengőbe került volna.

A 400. évfordulón rendezett városi ünneppsorozat fénypontja volt a templom alapkövének letétele. Ezt a volt fővezér, Tomori Pál késői utódja, gróf Zichy Gyula kalocsai érsek helyezte el. Az alapkö magában foglalta azt az iratkeercset, melyen 22500 hívó neve szerepelt, akik 1926. augusztus 22-én országszerte az napi szent áldozásukat a csatatéren elveszett hősökért ajánlották fel.

Az eseményen jelen volt Horthy Miklós, Magyarország kormányzója. Az ünnepi misét Zichy Gyula celebrálta Cesare Orsenigo érsek, pápai nuncius és Virág Ferenc pécsi püspök közreműködésével. Az ünnepi beszédet Magyarország kultuszminisztere, Klebelsberg Kunó mondta.

Az építkezést pénzhány miatt nem kezdték meg az ezt követő években. Hiába hirdettek számos országos gyűjtést, bocsátottak ki téglajegyeket, az összegyűlt pénz nem bizonyult elégnek. A pénzforrások szűkössége miatt Árkay Aladár többször átdolgozta tervét.

1929-ben végre kezdetét vette az építés.

A templom alapjaiban „3000 magyar község, 52 város és 25 vármegye udvarából felvett egy-egy kilogrammos emlékföld csomagot egyesít magában, hogy ez a Nemzetet – ha élni akar – az összefogásra és testvéri szeretetre buzdítsa.”⁵⁴

Árkay Aladár halála után fiát, Árkay Bertalant bízták meg a további munkákkal, akinek módosított, az apjánál modernebb tervei alapján egy bizánci stílusú kupolás templom épült, melyet 1940. augusztus 29-én Virág Ferenc pécsi megyéspüspök szentelt fel Nagyboldogasszony tiszteletére.

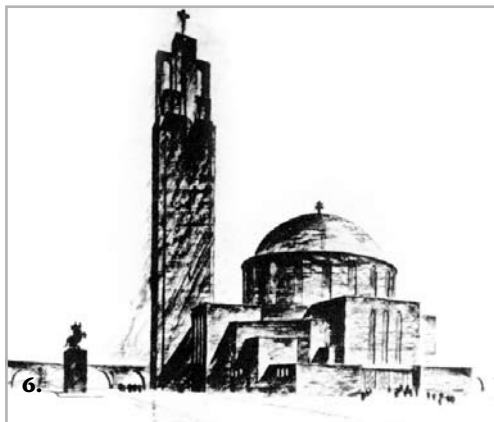
A kupola tetején apostoli kereszt van, „... mert ennek a templomnak nagy apostoli missiót kell végeznie, és minden ideérkező magyart figyelmeztetnie, hogy a hajdani szétbúzással szemben az összetartást ápolja.”⁵⁵ A kapu felett Kisfaludy Károly elégiájának sorai emlékeztetnek a tragédiára: „Hős vértől pirosult gyásztér; sóhajtvá köszöntlek, nemzeti nagylétünk nagy temetője, Mohács!” A padlón a véres csatatérrel jelképezik a piros mozaikok. A fekete kereszt a 15 évtizedig tartó hódoltságra utal, a 15 kis fehér kereszt pedig a nép

felszabadulásba vetett hitét jelképezi.

Szent István, Szent László, Szent Margit és Szent Imre emlékét őrzi egy-egy kápolna illetve oltár. A Szent László kápolna építési költségének nagy részét Gömbös Gyula miniszterelnök, mint honvédelmi miniszter 1934-ben a magyar honvédség tisztikara nevében vállalta. Itt Szent László király életének legendáit örökítik meg a mozaikképek. A Szent István kápolnát díszítő olajfestmények egyházszerzői tevékenységének állítanak emléket. Üvegmozaik ablakai megörökítik Vajk megkeresztelését, a korona felajánlását a Magyarok Nagyasszonyának valamint István megkoronázását. A Szent Imre oltár mellett vörös márványtáblán Szent István fiához intézett intelmeiből 10 gondolat olvasható. A Szent Margit oltár mozaikkompozíciója a Szentháromságot ábrázolja.

A szentély „37000 pengőt kitevő költségét a Nemzet szíve, Budapest Székesfőváros vállalta.”³⁶ A szentségtartó felett Boldogasszony szobor látható. A hozzá fűződő legenda szerint a csata másnapján a lángokban álló korabeli Boldogasszony templomból a mohácsi legények kocsin elmenekítették a szobrot, nehogy a pusztító török martaléka legyen. Ezt a legendát egy freskó is megörökíti a templom falán. A templom szenteket ábrázoló üveglablakai Árkayné Sztéhló Lili munkái, melyek világkiállításon díjat nyertek.

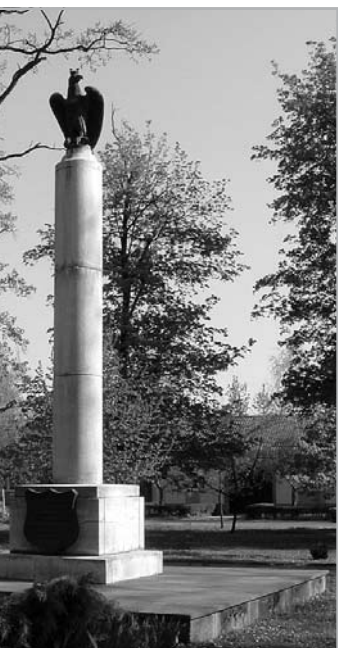

Kolbe Mihály mohácsi festőművész készítette el a templombelső mozaikképeit, Sztéhló Lili tervei alapján. A kupola ablakai Michael Gaussling német üvegművész munkája nyomán készültek 1984-ben.

Az eredeti elképzelés szerint a város közepén emelt emlékhely két részből állt volna, a csata fogadalmi templomából és a csata emlékművéből. Dr. vitéz Horváth Kázmér, az építő-bizottság titkára így írt erről a tervről: „Ez tulajdonképpen egy, a templomhoz csatlakozó hatalmas árkádsor, amelynek baloldalán az 1529-iki (sic!) csata, jobboldalán az 1687-iki, u.n. II. mohácsi csata emlékét örökíti meg. A baloldali árkádsor 25 oszlopon nyugszik, vagyis annyin, ahány vármegyéje van Csonka Magyarországnak. Az árkádsor boltíveit a vármegyék címerei díszítik, oszlopaihoz pedig 1-1, a mohácsi csatában szereplő, illetve ott elesett hadvezér reliefszerű szobra támaszkodik. Az árkádsor közepére, a hadvezérek elé kerülne II. Lajos király lovasszobra.”³⁷ (6.kép)

Tihanyi János a harmincas évek közepén kelt feljegyzésében azt írja, hogy elkészülte után ez az árkádsor lesz az igazi nemzeti zarándokhely, hisz a csata, illetve csaták emlékei itt lesznek láthatók. Az árkádsor 1937-ben megépült, azonban a címerek, reliefek és a lovasszobor nélkül. A terveket később már nem is bővítették, ugyanis 1960-ban a Mohácstól néhány kilométerre fekvő Sátorhely melletti régészeti ásásokban a csatából származó tömegsírokat tártak fel, ezért a Történelmi emlékhelyet ezen a helyszínen hozták létre,

és a templom melletti árkádsor emlékhely-lé alakításáról akkor lemondtak.

5. A Lengyel emlékmű

1526-ban Mohács-nál a magyar seregben lengyel zsoldosok is harcoltak Gnojenszky Lénárt vezetésével. A lengyel áldozatok tiszteletére állították a Lengyel emlékművet 1931-ben, mely már régóta szerepelt a Magyar Lengyel Egyesület és a Hadtörténelmi Múzeum közös terve-

iben. Az emlékoszlop „... *fennen hirdeti a testvér magyar és lengyel nép bősieségét és örök fegyverbarátságát.*”⁸ – közölte a Mohácsi Hírlap avató ünnepségről tudósító száma. A megemlékezésen a lengyel és a török követ is jelen volt. A Mohácsi Hírlapban jelent meg dr. Gyenis Vilmos ünnepi homíliájának részlete: „*Jézus könnyezett ugymond-mikor Jeruzsálem pusztulására gondolt, mert szerette hazáját. Krisztus most is tanít és könnyező szemével törvényt hirdet: Emberek, minden idők emberei szeressétek hazátokat! – Ma szent János ünnepe van, akit Heródes bátor szokimondásáért lefejeztetett. A mi hazánk sorsa manapság a lefejezett szent János sorsa, mert ez a Csonka ország is lefejezett mártír, az igazság vértanúja.*”⁹

8.

Az emlékoszlop (7. és 8. kép) tetején az aranykoronás lengyel sas látható. A terveket Lechner Jenő készítette, a sást Martinelli Jenő mintázta.

6. A történelmi emlékhely

A csatáról nagyszámú korabeli, latin, török nyelvű leírás maradt fent, és levéltári anyag, valamint régi kéziratok térképek is álltak a kutatás rendelkezésére. A hadtörténeteseknek a forrásokra támaszkodva mégsem sikerült teljes pontossággal rekonstruálniuk az ütközetet. A szakemberek ezért a régészeti kutatásokról remélték olyan leletek és adatok előkerülését, melyek segítségével megismerhették a mohácsi ütközet minden mozzanatát, meghatározhatták a csata színterét és a török tábor helyét.

A sírok feltárásával a csatater helye is körülhatárolható lett volna. Az első ásatási kísérletek az 1900-as évek elején indultak. Ezek egyetlen olyan régészeti leletet sem eredményeztek, melyek a csatával kapcsolatba hozhatók lettek volna. Az első tervszerű és tudományos igényű régészeti kutatás 1959-ben kezdődött Papp László régésznek, a pécsi Janus Pannonius Múzeum akkori igazgatójának a vezetésével, aki egy évtizeden keresztül foglalkozott a mohácsi síkság kutatásával. Kitarása nem volt eredménytelen. Papp László 1960 őszén Sátorhelytől mintegy másfél km távolságban lelt rá az első két tömegsírra, melyekben minden kétséget kizáróan a mohácsi csata halottainak maradványai feküdtek. A sírgödörök formájából ítélve valószínűnek látszott, hogy eredetileg védelmi célból ásták őket. A magyar hadrend legszélén álló ágyúállások árkai, vagy a szekértáborat övező sáncárok részei voltak. A két tömegsírban összesen kb. 220-230 hullamerevségben temetett holttest feküdt rendszertelenül, több rétegben egymás felett.

A koponyákon sok esetben kardvágás

okozta sérülések nyomait lehetett megfigyelni, de nagy számban kerültek elő lefejezett harcosok csontvázai, illetve törzs nélküli koponyák is. (9. kép) A hullamerevségben lévő halottakat igen rövid időn belül temették el, hiszen a merevség igen rövid ideig tart, vagyis ezeket csakis a török temethette el. A szultán naplójából derül fény az eseményre: a szultán kiadta a parancsot a ruméliai defterdárnak, hogy temesse el a halottakat (bizonyára a járványos betegségek megakadályozásának céljából). A törökök a csatatéren elesetteket kifosztották, majd a magyar ágyúállások árkaiba dobálták őket. Ezért voltak a tömegsírok tárgyi emlékekben szegények. A csontvázak közül néhány részből való ruhakapocs, lószerszámdísz, és 15 darab 1503–1525 közötti évekből való eziüstérem veretek kerültek elő.

Az emlékhely létesítése, természetvédelmi területté való nyilvánítása ennek a két

tömegsírnak méltó természeti környezetét kívánta biztosítani. 1975 őszén kezdődött el az építés. A földmunkák során 3 újabb tömegsír került elő, melyeket 1976. április-május folyamán tárt fel Maráz Borbála, a Janus Pannonius Múzeum régészeti osztályának vezetője. Ez a 3 sír az 1960-ban megtalált két sírhely közvetlen közelében volt. Bennük 700-800 halott maradványait találták. E szabályosan ásott sírokban hullamerevség után már oszlásnak indult halottak tetemei

bok, kardfüggesztő karikák) sikerült megállapítani, hogy a halottak nagyobb részét magyarok. Természetesen közöttük lehettek segélycsapatok katonái is, akik a magyarok oldalán harcoltak. A törökök sírjai nem kerültek elő a mohácsi síkon. A régészeti munkák 1976 június végén fejeződtek be. A sírok feltárásával és így a csata helyszínének pontos megtalálásával a tervezett emlékhelyet itt építették meg a Kossuth-díjas Vadász György tervei alapján.

Az emlékhely szívét az első két tömegsír alkotja. Ezt Szulejmán szultán, könyörtelen hadvezér őrzi szigorú alakjával. Kötélkosarában levágott, megfeketedett magyar fejek vannak. Az eredeti alakjukban meghagyott sírokat körkörös utak fogják közre. A külső körgyűrűt 10 000 tiszafa övezi, öbleikkel virágzsirom alakot formázva. Soruk a délnyugati sarokban megszakad. Itt a török támadás irányából a török sereg érzékeltetésére, szinte idegen testként, feketefenyőből kialakított ék jelenik meg, s találkozik össze a holt fákból formázott sírjelek seregével. A sírkertet Zalai Buda tervezte. (10. kép)

Az V. tömegsírt őrzi Kanizsai Dorottya szobra. (11. kép) A sírjelek sorát Kő Pál szobrászművész csatateri látomássá összeálló szobrai indítják el. Izgalmas, eleven mozgást teremtenek. Itt áll a csata összes szereplője, névtelen vértés vitézek, pajzsos gyalogosok, Tomori, II. Lajos (12. kép). Fegyverek, buzogányok, bárdok, számszeríjak, föld-

re zuhanó vagy mocsárba fulladó lovak gazdagítják a látványt. (13. kép) A külső körúton haladva a szélhárítótartó regőssel érnek véget Kő Pál szobrai. Király József sírjelei a magyar fejfakincs motívumainak stilizált változatai. Színvilágukkal emlékünkebe idézik a fejfafestés hagyományait. A vörös szín az erőszakos halált haltaké, ezért az emlékhely fejfái is ilyenek. A lélekharang körül elhelyezett sírjelek nagy része a többi meg-megdőlő sírjeltől eltérően szálfaelegyesen állnak. Ezek jelképezhetik a csatából távol maradt erdélyieket vagy magát Erdélyt. E sírjelektől nyugatra Vargyasi Sütő Béla erdélyi szobrászművész székelő kopjafája látható. A temető kertbe 1990-ben keresztet állítottak, tudatosítva, hogy a hazánk védelmében elesettek, keresztények voltak. A csata 464. évfordulóján Mayer Mihály pécsi püspök áldotta meg a feszületet.

7. A 2006-ban

felállított

II. Lajos-emlékmű

2006-ban a város két hónapon keresztül tartó rendezvénysorozattal tisztelte II. Lajos születésének 500. és a mohácsi csatavesztés, egyben az uralkodó halálának 480. évfordulója előtt. A rendezvénysorozat utolsó napjaiban, augusztus 27-én vasárnap szentelték fel a II. Lajos-emlékművet.

2001-ben merült fel újra a Mohácsi

Városszépítő és Városvédő Egyesület programjában egy újabb szobor felállítása. Az emlékmű felállítására két indokot is megfogalmaztak. A király születésének 500. évfordulója már önmagában is elegendő indok lett volna a szoboremelésre. Az 1924-es tervben szereplő II. Lajos-szobor megalkotása időszerűvé vált.

Az emlékmű megalkotására Varga Imre európai hírnű szobrászművészt kérték fel. Kiss András építész felelt a környezet kialakításért. A szobrot az Árkay Aladár által kijelölt helyen, a Fogadalmi Emléktemplom mellett emelték. (14. kép) A talapzat közepén 12 m magas, krómacéllal burkolt kereszt áll. Mérete illeszkedik az árkádok és a templom arányaihoz. Felülete fatörzshöz hasonlatos pikkelyeket kapott, melyről a fény visszatükröződik. A feszületen Corpus helyett államalapítónk koronázási palástjának nagyított változata látható, a kereszt tetején a magyar Szent Korona. (15. kép) A feszület jelképeivel a nemzet veszteségére, a Magyar Királyság tragédiájára és a kereszténység feláldozására emlékezteti a látogatót. A kereszttől balra áll II. Lajos király bronzszobra. A király páncélzatban jelenik meg sisak nélkül, így láthatóvá válik halott arca, lehunytt szemei, fején a halotti korona. Egyik kezével családi címerét ábrázoló pajzsra támaszkodik, a másikkban buzogányt tart. (16. kép)

A kezdeményező városvédők az anyagi alapok megteremtéséhez országos gyűjtést hirdettek meg, hogy a szükséges pénz egy ré-

szét közadakozásból teremtsék elő. Ezért bocsátottak ki mintegy 800 000 Ft értékben szoborjegyeket. M. Bugarszki Norbert, a Városvédők elnöke tájékoztatójában így írt erről: *„Mivel célunk a korabeli tervek megvalósításának folytatása, úgy éreztük, hogy fontos ezt országos nyilvánosságra hozni. Hiszen az 1526. évi csata nem Mohács vesztesége, nem személyes ügyünk, hanem a nemzet tragédiája. Így a kereszténység védelmében életüket áldozott hősök emlékműve sem egy egyszerű mohácsi köztéri alkotás. Ezért nem is kizárólag Mohács ügye. Úgy érezzük, szükséges az ország közvéleményének tájékoztatása, és nem elítélendő, ha e nemes cél érdekében anyagi áldozatvállalásukat is kérjük. Bízunk benne, hogy a későbbi évtizedekben városunk neve talán a nemzeti összefogás jelképévé is válhat”¹⁰.* A városban tervezett gyűjtés nem úgy valósult meg, ahogy remélték, nem beszélve az országos

összefogásról.

Mayer Mihály pécsi püspök szentelte fel az emlékművet. A megemlékezésen Schmidt Mária történész, a fővárosi Terror Háza Múzeum főigazgatója mondott ünnepi beszédet, melyben kiemelte, hogy a két legnagyobb nemzeti katasztrófánk, Mohács és Trianon is ugyanazokra az okokra vezethető vissza. Az erkölcsi, anyagi romlásra, a széthúzásra és a vezetési válságra. A sikerek helyett a bukás és a vereség-amelyből Magyarország oly sokszor kivette a részét - formáló és ösztönző erőként hathat a társadalomra.

A csatavesztés következményeként az addig erős, független Magyarország elvesztette önállóságát, három részre szakadt. Nem véletlen tehát, hogy a századok megőrizték Mohács emlékeztetőt, s a nemzeti tragédia jelképévé tették. A felvilágosodás a mohácsi csatavesztést és következményeit a belső

viszályokra hárította. A reformkor gondolkodói küzdelmeikhez keresték az okító szándékot Mohács példájában, a nemzeti összefogás fontosságát hangsúlyozták. Ugyanez elmondható a Horthy korszak revizionista politikájáról is. Ahogy Mohács után talpra állt az ország, úgy hittek ők is a Trianon utáni

feltámadásban.

Ezt legjobban Kecskés Károly fohásza példázza a Mohácsi Hírlap 1926. augusztus 29.-i számában. „*Ne adj nekiünk örök nyugodalmat, amíg sikolt a földünk, amelyet egy barázda, egy cövek elszakított tőlünk, amíg a Felvidéken, Erdélyben, a Bánátban s nyugaton dugdosni és eltagadni kényszerülnek testvéreink a lelkiüket, amíg a négyszáz év utáni unokák síróbban csörrenő bilincsekben vannak, mint bármely korban a történet folyamán. Ne adj nyugodalmat a tanácstalanságtól elrövidült lelkiünknek, amíg vissza nem tér*

belé a fülsiketítően izgalmas öröm kórusa, amely a megcsonkítottan haza minden gyermekének zengő énekéből csattan föl.»¹²

A csata után 480 éve Mohács városa méltóan őrzi az itt nyugvó áldozatok emlékét.

FELHASZNÁLT IRODALOM

BAUHOFFER JÓZSEF (szerk.): *Mohácsi kápolnák* 1996. Várostarténeti füzetek 5. Mohács, 1996
FÖLKLER JÓZSEF: *Mohács története*. Mohács, 1900, Rosenthal Márk könyvnyomdája.
HORVÁTH KÁZMÉR: *A mohácsi*

csata emléktemplomának építkezése. Mohács, 1935.

HORVÁTH KÁZMÉR: A mohácsi csata emlékműve. *Város kultúra* 9. évf. 1936. 9–10. sz.

KECSKÉS KÁROLY: Adj, uram, örök nyugodalmat nekik! *Mohácsi Hírlap* 16. évf. 1926. 35. sz.

KEDVES JÁNOS (szerk.): *Mohács 1848*. Mohács, 1998, A Mohácsi Városszépítő és Városvédő Egyesület kiadványa a 150. évfordulón.

KISS BÉLA: *A mohácsi csata a legújabb kutatások tükrében tárgyi bizonyítékok alapján*. 1990, OPTIMA Szervező és Szolgáltató Kft

KOVÁCS GERGELYNÉ – PAPP KÁLMÁN: *Mohács-Sátorhely Történelmi Emlékhely*. 1980

LAMPERTH GÉZA: *Mohács*. A mohácsi vész 400-dik évfordulójára. 1926, A magyar nemzeti szövetség kiadása.

LERKINICH IMRE (szerk.): *MDXXVI Mohácsi emlékkönyv* 1526. Budapest, 1926, A királyi magyar egyetemi nyomda.

M. BUGARSZKI NORBERT: Tájékoztató a mohácsi Széchenyi térre tervezett II. Lajos emlékműről, A Várostarténeti füzetek kiadása Mohács 2002

Mohácsi Hírlap 16. évf. 1926. aug. 29.; 21. évf. 1931. szept. 6.; 11. évf. 2002. nov. 22.; 12. évf. 2003. szept. 5.

Önkormányzati Hírek, Mohács Város Önkormányzatának Hetilapja 7. évf. 2006. 8. sz.; 7. évf. 29. sz.; 7. évf. 30. sz.; 7. évf. 31. sz.

MÜLLER GÉZA: *A mohácsi Történelmi Emlékhely tíz éve 1976–1986*. Várostarténeti füzetek 1. Mohács, 1986.

RÓZSÁS JÓZSEF: *A mohácsi Fogadalmi emléktemplom*. Mohács, 1995, MÉDIA MOHÁCS KFT.

SZAKÁLY FERENC: *A mohácsi csata*. Budapest, 1975, Akadémiai Kiadó.

SZENTPÉTERY IMRE (ford.): *Brodarics históriája a mohácsi vészről*. Budapest, 1976, Zrínyi Katonai Kiadó.

SZERÉMI GYÖRGY: *Magyarország romlásáról*. Budapest, 1979, Szépirodalmi Könyvkiadó. Hivatal.

TIHANYI JÁNOS: *Tájékoztató a mohácsi csatateri emléktemplomról*. Budapest, 1956, Jegyzetsokszorosító üzem.

TISZAY LÁSZLÓ (szerk.): *A mohácsi Történelmi Emlékhely*. Pécs, 1979, Baranya megyei Idegenforgalmi Hivatal.

VARGHA KÁROLY: *Mohács és környéke*. Pécs, 1961, Baranya megyei Idegenforgalmi

JEGYZETEK

¹ Fölkler 1900.150.

² Fölkler 1900.150.

³ Kedves 1998. 31.

⁴ Tihanyi 1956.

⁵ Tihanyi 1956.

⁶ Rózsás 1995.96.

⁷ *Város kultúra*, 9.évf. 1936. 9–10. sz. 106–108.

⁸ *Mohácsi Hírlap*, 21. évf. 1931. szept. 6.1.

⁹ *Mohácsi Hírlap*, 21.évf. 1931. szept. 6.2.

¹⁰ M. Bugarszki 2002. 12.

¹¹ *Város kultúra*, 9. évf. 1936. 9-10. sz. 106–108.

¹² *Mohácsi Hírlap*, 16. évf. 1926. aug. 29. 1.